बाल
मोदिनी

न नीयते सूची अपि

• (सं) दीनबन्धुः

लाहोरनगरे पूर्वं दुलीचन्दः नाम कोट्यधिपतिः धनिकः निवसति स्म । स्वस्य धनिकत्वस्य विषये महान् गर्वः तस्य । तस्य सम्पत्तिः विंशतिकोटिमिता आसीत् । एतत् द्योतयितुं सः स्वस्य गृहस्य पुरतः विंशतिं पताकाः उड्डाययति स्म ।

कदाचित् तेन श्रुतं यत् गुरुनानकः लाहोरनगरम् आगत्य धर्मशालायां कस्याञ्चित् वसति इति । दुलीचन्दः तस्य दर्शनार्थं गतवान् । तस्य पुरतः सुवर्णमुद्राग्रन्थिं कञ्चित् संस्थाप्य सः अवदत् - ''गुरुवर्य ! का अन्या सेवा मया करणीया ? आदेष्टव्यः अहम्'' इति ।

गुरुनानकः दर्शनमात्रेण एव अवगतवान् यत् एतस्य धनमदः अधिकः अस्ति इति । अतः सः एकां सूचीम् आनाय्य तस्मै दत्त्वा अवदत् - ''अग्रिमे जन्मनि एतत् प्रत्यर्पणीयं भवता'' इति ।

दुलीचन्दः तां सूचीं गुरुप्रसादं भावयन् स्वगृहं प्रत्यागतवान्, तां सूचीं पूजागृहे भक्त्या स्थापितवान् च ।

किञ्चित्कालानन्तरं तस्य मनसि विचारः आगतः - 'अग्रिमे जन्मनि सूची प्रत्यर्पणीया इति गुरुणा सूचितम् । कथम् एतत् शक्येत ? मरणसमये किं कोऽपि आत्मना सह सूच्यादि वस्तु नेतुम् अर्हेत् ? न खलु !' इति ।

अतः सः तस्मिन् एव क्षणे गुरुनानकसमीपम् आगत्य अवदत् - ''किञ्चित्कालात् पूर्वं भवता मह्यम् एकां सूचीं दत्त्वा उक्तम् आसीत् यत् एषा अग्रिमे जन्मनि प्रत्यर्पणीया इति । एतत् कथं वा शक्येत ? मरणसमये कोऽपि किमपि नेतुं न शक्नोति खलु ?'' इति ।

तदा गुरुनानकः अपृच्छत् - ''दुलीचन्द ! मरणसमये येन एका सूची अपि नेतुं न शक्यते सः भवान् स्वस्य समग्रां सम्पत्तिं किं नेतुं शक्नुयात् ?'' इति ।

एतानि वचनानि श्रुतवति दुलीचन्दे ज्ञानस्य उदयः जातः । सः गृहं प्रत्यागत्य स्वस्य सम्पत्तेः दानम् आरब्धवान् । अर्हेभ्यः धनकनकादिकं दत्त्वा सः गुरुनानकस्य परमभक्तः जातः । ❑❑

आश्चर्यम् अनुभूतवान् विवेकानन्दः

कदाचित् विवेकानन्दः दक्षिणभारते प्रवासं कुर्वन् आसीत् । तमिळुनाडुराज्ये एवं प्रवासं कुर्वन् सः श्रान्तः सन् कस्यचित् वृक्षस्य अधः उपविष्टवान् ।

किञ्चिदनन्दरं तेन मार्गेण उभौ अश्वारोहिणौ तरुणौ राजकुमारौ आगतौ । तेजस्विनं संन्यासिनं मार्गपार्श्वे दृष्ट्वा तौ अश्वात् अवतीर्णवन्तौ । तं नमस्कृत्य तौ स्वस्य परिचयम् उक्तवन्तौ । तयोः वचनानि श्रुत्वा विवेकानन्दः नितराम् आश्चर्यचकितः । यतः तौ संस्कृतेन पृष्टवन्तौ आस्ताम् । महता आनन्देन विवेकानन्दः अपि संस्कृतेन एव उत्तरं दत्तवान् । ततः घण्टां यावत् तेषां सम्भाषणं प्रवृत्तं संस्कृतेन एव ।

'श्वः अपि अत्रैव स्थीयते खलु ?' इति पृष्ट्वा तदीयां स्थितिं दृढीकृत्य ततः गतौ राजकुमारौ अनन्तरदिने सपरिवारम् आगतौ तं संन्यासिनं द्रष्टुम् । ताभ्यां सह बह्व्यः महिलाः अपि आसन् । विवेकानन्दः ताः दृष्ट्वा आश्चर्येण स्तब्धः, यतः ताः अपि संस्कृतेन भाषन्ते स्म । दीर्घकालं यावत् तेषां सम्भाषणं प्रवृत्तम् । राजपरिवारजनाः तृप्त्या प्रतिगताः ।

तृतीये अपि दिने तौ राजकुमारौ अन्यैः बहुभिः सह विवेकानन्दं द्रष्टुम् आगतौ । तौ तं स्वप्रासादं प्रति निमन्त्रयितुम् इच्छतः स्म । किन्तु तत्र सः संन्यासी न दृष्टः एव तैः । यतः सः ततः निर्गतः आसीत् !

सः संन्यासी कः, कुतः आगतः, कुत्र गम्यते इत्यादिकं न पृष्टम् आसीत् ताभ्यां राजकुमाराभ्याम् । स्वस्य दोषस्य विषये ताभ्यां पश्चात्तापः अनुभूतः ।

तौ राजकुमारौ आस्तां कुम्भकोणसंस्थानीयौ ।

• *स्वामी विजयानन्दसरस्वती*

(भाषणादुद्धृतम्)